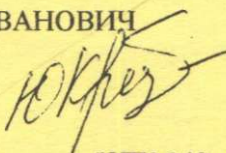

*Втор
К-78*

Національна юридична академія України
імені Ярослава Мудрого

КРЮЧКО ЮРІЙ ІВАНОВИЧ

УДК 343.16

**ПРОБЛЕМИ ПІДТРИМАННЯ ДЕРЖАВНОГО
ОБВИНУВАЧЕННЯ У СПРАВАХ
ПРО НАВМИСНІ ВБИВСТВА**

Спеціальність: 12.00.10 - судоустрій; прокуратура та
адвокатура

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків - 1999

Х/р.
Дисертація є рукописом

Робота виконана на кафедрі організації судових та правоохоронних органів Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого Міністерства освіти України

Науковий керівник - кандидат юридичних наук, доцент,
Марочкін Іван Єгорович, завідувач кафедри організації судових та правоохоронних органів національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
Михайленко Олександр Романович, професор кафедри адвокатської майстерності Інституту адвокатури при Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, заслужений юрист України;

кандидат юридичних наук, доцент,
Янович Юрій Павлович, доцент кафедри кримінального процесу Університету внутрішніх справ МВС України.

Провідна установа - кафедра організації судових та правоохоронних органів Одеської державної юридичної академії Міністерства освіти України.

Захист відбудеться «29» квітня 1999 р. о 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.03 у Національній юридичній академії України імені Ярослава Мудрого за адресою: 310024 м.Харків, вул. Пушкінська, 77.

7619

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження.

Прийняття Конституції України у 1996 р. й отримання державою офіційного статусу члена Ради Європи знаменують собою важливий етап у формуванні правової держави. Це підтверджує прагнення України відповідати принципам членства в Раді Європи - визнавати принцип верховенства права і принцип, за яким усі особи, які знаходяться під його (тобто члена Ради Європи - Ю. К.) юрисдикцією, повинні користуватися правами людини й основними свободами, активно співробітничати в ім'я досягнення мети Ради (ст. 3 Статуту Ради Європи від 5 травня 1949 р.).

Стаття 2 Конвенції про захист прав людини та основних свобод від 4 листопада 1950 р. закріплює положення про те, що право кожної особи на життя охороняється законом. Як відомо, навмисне вбивство в усіх країнах визнається законодавством найбільш тяжким злочином.

Аналіз статистичних даних свідчить про напружену криміногенну обстановку в Україні, поширення таких небезпечних злочинів, як навмисні вбивства: в 1996 р. їх було скоєно 4896, в 1997 р. - 4529, в 1998 р. - 4563. Таким чином, протягом останніх років кількість навмисних убивств не зменшується.

У рамках змагального процесу, закріпленого Конституцією України, до обов'язку суду не входить доказування вини підсудного. Державне обвинувачення, здійснюване прокурором, стає одним з найважливіших чинників забезпечення невідворотності покарання за скоєний злочин, головною ланкою в роботі по викриттю правопорушника і притягненню його до відповідальності.

Підтримання державного обвинувачення в суді на певному професійному рівні забезпечує, з одного боку, винесення судами законних і обґрунтованих вироків, а з другого - вжиття заходів до своєчасного перегляду незаконних рішень у кримінальних справах. Зокрема, зростання у 1998 р. в судах України на 27,7% справ, по яких було підтримано державне обвинувачення, призвело до того, що майже на стільки ж (28,1%) зростає кількість задоволених касаційних подань прокурорів.

Як показують слідча й судова практика, вбивства належать до числа тих злочинів, які найчастіше спричиняють великі труднощі при розслідуванні і розгляді їх в суді, в тому числі і при підтриманні державного обвинувачення. Між тим питання, пов'язані з забезпеченням діяльності державного обвинувача в суді по конкретній категорії справ (у тому числі і

справ про навмисні вбивства), практично не досліджувалися, не розроблені методика і тактика цієї діяльності.

Потребує переосмислення і сама функція підтримання державного обвинувачення в умовах реалізації змагальної конструкції кримінального судочинства.

Усе вищесказане підтверджує актуальність дисертаційного дослідження.

Ступінь дослідженості теми дисертації. При проведенні даного дослідження враховувався ступінь дослідженості інституту державного обвинувачення в науці кримінального процесу. Значний внесок у розвиток теоретичних основ означеного інституту зробили такі науковці, як С.А.Альперт, П. М. Давидов, В.С.Зеленецький, Ю. В. Кореневський, Я. О.Мотовиловкер, М.М.Полянський, Р.Д.Рахунов, А. Л. Ривлін, Н.Н.Розін, В.М.Савицький, В.Л.Случевський, М. С. Строгович, Ж.О.Сульженко, Ф.Н.Фаткуллін, І.Я.Фойницький, В. Я. Чеканов, М.О. Чельцов та ін.

Різні аспекти діяльності державного обвинувача розглядалися в працях Л.Ю.Ароцкера, В. І. Баскова, І.В.Вернидубова, В.В.Гаврилова, Ю.М.Грошевого, А.І.Долгової, А. Ф. Коні, О.Р.Михайленка, М. М. Михеєнка, Д.А.Постового, І. Д. Перлова, В.Д. Фінько, Г. І. Чангулі, С. А. Шейфера, М.Л.Шифмана та ін.

У процесі роботи значну увагу було приділено загальним і окремим питанням криміналістичної методики і тактики розслідування кримінальних справ, сформульованим у працях О.Я.Баєва, Р. С. Белкіна, О. М.Васильєва, Л.М. Карнеєвої, В.С.Комаркова, В.О. Коновалової, О.М. Ларіна, В.Ю.Шепітько та ін.

Проблема кваліфікації навмисних убивств досліджувалася М.І.Бажановим, С.В. Бородіним, М.І. Загородниковим, Е.Ф.Побігайлом, В. В. Сташисом та іншими вченими.

Проте питання діяльності державного обвинувача в суді після прийняття Конституції України, яка закріпила в числі найважливіших принципів судочинства змагальність сторін і поклала на прокурора обов'язок підтримання державного обвинувачення, ще не були предметом комплексного дисертаційного дослідження. Тим більше не вивчалася на науковому рівні методичне і тактичне забезпечення цієї діяльності з конкретних категорій справ.

Основною метою дисертаційної роботи є комплексне дослідження підтримання державного обвинувачення в суді у справах про навмисні вбивства.

Відповідно до цього необхідно було вирішити такі завдання:

- проаналізувати існуючі в науковій літературі підходи до визначення суті підтримання державного обвинувачення в суді й на підставі проведеного аналізу визначити власне природу цієї діяльності, її характерні ознаки та суб'єктів;

- дослідити зміст підтримання державного обвинувачення в суді й визначити його роль та значення в реалізації принципу змагальності в кримінальному судочинстві;

- сформулювати завдання, які стоять перед державним обвинувачем на різних стадіях кримінального судочинства;

- розкрити сутність, значення методики і тактики забезпечення діяльності державного обвинувача у справах про навмисні вбивства при: а) підготовці до підтримання державного обвинувачення; б) участі в розпорядчому засіданні суду; в) підтриманні державного обвинувачення у підготовчій частині судового засідання; г) підтриманні державного обвинувачення у судовому слідстві; д) підтриманні державного обвинувачення у судових дебатах;

- висвітлити значення розробки перелічених питань для вдосконалення законодавства і практики підтримання державного обвинувачення в суді у справах про навмисні вбивства.

Автор усвідомлював, що в обсязі одного дисертаційного дослідження неможливо розглянути всі питання зазначеної теми, і тому намагався приділити увагу тим аспектам діяльності державного обвинувача у справах про навмисні вбивства, які, на його думку, мають найбільше значення для наукових проблем у галузі організації та діяльності органів прокуратури України по підтриманню державного обвинувачення в суді й сприяють підвищенню ефективності цієї діяльності.

Об'єктом даного дослідження є відносини, що виникають у зв'язку зі здійсненням конституційної функції підтримання державного обвинувачення в суді, механізм і гарантії реалізації принципу змагальності в кримінальному судочинстві. Особливим об'єктом дослідження є методика і тактика підтримання державного обвинувачення в суді у справах про навмисні вбивства.

Предметом дисертаційного дослідження є суть і зміст діяльності державного обвинувача в суді у справах про навмисні вбивства.

Методологічну основу дослідження складає сукупність методів і прийомів наукового пізнання. Методологічний підхід до аналізу теоретичних основ інституту державного обвинувачення заснований на принципах історизму та об'єктивізму.

Широке застосування в дисертаційному дослідженні отримав метод порівняльно-гравового аналізу при розгляді питань підтримання державного обвинувачення в Україні, Росії, в тому числі в проектах кримінально-процесуальних кодексів цих держав.

У процесі роботи над дисертацією використовувалися загальнонаукові методи системного аналізу і синтезу існуючих теоретичних розробок інституту державного обвинувачення та сучасного нормативного регулювання діяльності державного обвинувача, а також діалектичний підхід до розгляду проблем визначення основ методичного і тактичного забезпечення означеної діяльності.

У процесі дослідження застосовувався також метод звернення до інших наук (криміналістики, криминології, психології, кримінального процесу та ін.), використовувалися загальні положення і висновки науки кримінального процесу, а також формально-логічний, предметно-теоретичний, статистичний та інші методи наукового пізнання.

Комплексний підхід і використання зазначених наукових методів дозволили авторові всебічно розглянути особливості інституту державного обвинувачення, методіку підтримання державного обвинувачення в суді у справах про навмисні вбивства.

Емпірична база дослідження представлена статистичними даними про діяльність прокурорів по підтриманню державного обвинувачення в судах, наданих Генеральною прокуратурою України, вибіркоким аналізом прокурорської та судової практики низки областей України (Дніпропетровської, Запорізької, Кіровоградської, Сумської, Полтавської, Харківської). За спеціальною програмою, затвердженою на засіданні кафедри організації судових та правоохоронних органів Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, вивчено 263 кримінальні справи про навмисні вбивства, розглянуті судами республіки. Отримані результати були уточнені шляхом стандартизованого інтерв'ювання 168-ми прокурорських працівників - слухачів Інституту підвищення кваліфікації Генеральної прокуратури України, які підтримували державне обвинувачення у кримінальних справах.

Інформаційну базу дослідження склали норми Конституції України, Закон України "Про прокуратуру", Кримінально-процесуальний кодекс України, Кримінальний кодекс України, постанови Пленуму Верховного Суду України, праці вчених в галузі кримінально-процесуального та кримінального права, криміналістики, кримінології, психології та інших наук.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в тому, що в роботі вперше на монографічному рівні комплексно вивчено проблеми підтримання державного обвинувачення в суді - конституційної функції органів прокуратури України; розроблено методiku і тактику підтримання державного обвинувачення у справах про навмисні вбивства; сформульовані висновки, до яких автор дійшов у процесі проведення дослідження, спрямованого на подальше вдосконалення підтримання державного обвинувачення в суді.

Особистим внеском здобувача - є наукові результати, викладені в дисертації, які він отримав на підставі дослідження теоретичного та емпіричного матеріалу, а також чинного законодавства.

Дисертант сформулював низку теоретичних положень та висновків, які відрізняються певною новизною в досліджуваній сфері і тому вносяться на захист:

1. Підтримання державного обвинувачення - діяльність прокурора по публічному відстоюванню перед судом порушеного ним обвинувачення. Додатково аргументовано положення про обов'язкове підтримання державного обвинувачення у всіх кримінальних справах, де здійснювалося досудове слідство; досліджено наслідки постановленого судового рішення з кримінальної справи, яка розглянута судом з порушенням принципу змагальності сторін.

2. Відокремлення функції державного обвинувачення від функції нагляду за дотриманням законів при розслідуванні кримінальних справ може бути здійснено шляхом створення спеціалізованих прокуратур, єдиною функцією яких буде підтримання державного обвинувачення в суді.

3. Під методикою підтримання прокурором державного обвинувачення в суді треба розуміти засновану на досягненнях науки і техніки систему визначених правил, прийомів та методів, спрямованих на конкретні оптимальні шляхи і способи реалізації державним обвинувачем завдань, покладених на нього законом.

4. Тактика підтримання державного обвинувачення в суді - оснований на нормах кримінально-процесуального закону, даних спеціальних наук (в тому числі криміналістики), на досвіді прокурорської практики спосіб реалізації методики участі прокурора в розгляді кримінальних справ у суді з метою встановлення істини у справі.

5. Підтриманню державного обвинувачення в суді у справах про навмисні вбивства іманентні окремі методичні і тактичні особливості, що базуються на загальних засадах методики і тактики діяльності державного обвинувача в суді.

6. Методичні і тактичні прийоми підтримання державного обвинувачення в суді у справах про навмисні вбивства - це окрема система, яку і пропонує автор.

У дисертації обгрунтовуються пропозиції щодо вдосконалення кримінально-процесуального законодавства, розроблено наукові рекомендації стосовно підвищення ефективності діяльності державного обвинувача.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що сформульовані автором висновки, окремі положення та пропозиції можуть бути використані: а) у правозастосувальній діяльності - при підготовці нового і вдосконаленні чинного кримінально-процесуального законодавства; б) у науково-дослідній роботі дисертація може стати основою для подальшого опрацювання проблем підтримання державного обвинувачення по конкретних категоріях справ; в) у навчальному процесі - при підготовці відповідної навчально-методичної літератури, на заняттях в юридичних вузах, у системі підвищення кваліфікації органів прокуратури України тощо.

Практична значимість дисертаційної роботи в опрацюванні основ методичного забезпечення діяльності державного обвинувача у справах про навмисні вбивства, в обгрунтуванні ефективності цієї діяльності, що сприятиме реалізації завдань органів прокуратури в кримінальному судочинстві.

Апробація результатів дослідження і впровадження їх у практику роботи прокуратури. Основні положення дисертаційного дослідження автором викладені на Республіканській конференції державних обвинувачів (травень 1997р., м. Харків), на науково-практичній конференції, присвяченій 50-річчю Загальної декларації прав людини (10-11

грудня 1998 року, м. Харків, Національна юридична академія України), внесено до Генеральної прокуратури України відповідні пропозиції, спрямовані на удосконалення підтримання державного обвинувачення в суді;

Окремі питання викладено в доповідях на семінарах прокурорських працівників у прокуратурі Харківської області, використано в навчальному процесі Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого.

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження знайшли своє відбиття в 4-х наукових статтях у фахових виданнях та в тезах доповідей на конференціях.

Структура дисертації відповідає логіці проведеного дослідження і складається із вступу, 3-х розділів, що поділяються на 8 підрозділів, висновку, списку літератури, яка використовувалася (398 найменувань), та 3-х додатків. Обсяг дисертації (178) сторінок.

ЗМІСТ РОБОТИ

У *Вступі* обґрунтовується вибір теми дисертаційного дослідження, висвітлено стан розроблення наукової проблеми, її актуальність, мету і завдання дослідження; розкрито наукову новизну роботи, її теоретичне і практичне значення, визначено об'єкт і предмет дослідження, сформульовано основні положення, які виносяться на захист.

Розділ 1. "Суть державного обвинувачення в кримінальному процесі" складається з двох підрозділів. У першому підрозділі "**Поняття державного обвинувачення та його підтримання в суді**" розглядаються природа обвинувачення, зміст цього феномена, його ознаки. Аналізуючи погляди С.А.Альперта, П. М. Давидова, В.С.Зеленецького, Д.А.Постового А.Л. Ривліна, В. М. Савицького, М. С. Строговича та інших учених, автор дійшов висновку, що обвинувачення - це зафіксоване (відображене) в спеціальному процесуальному акті твердження компетентної посадової особи (слідчого, прокурора) про винність громадянина, який притягається до кримінальної відповідальності за вчинений ним злочин, а також процесуальні дії, пов'язані із здійсненням (у тому числі підтриманням) обвинувачення у відповідних стадіях процесу.

Досліджуючи співвідношення понять "обвинувачення" та "кримінальне переслідування", дисертант доводить, що, незважаючи на те, що між цими поняттями існує багато спільного, обвинувачення є основною

формою здійснення кримінального переслідування, яке охоплює всю кримінально-процесуальну діяльність.

Виходячи з теоретичних положень про кримінально-процесуальні функції (С.А.Альперт, В.С. Зеленецький, Л.Д.Кокорев, Ф.Н.Фаткуллін, П.С. Елькінд та ін.) та їх класифікацію, автор ретельно досліджує поняття підтримання прокурором державного обвинувачення в суді і окреслює момент його виникнення. Дисертант визначає, що державне обвинувачення - це зафіксоване у процесуальному акті (обвинувальному висновку), затвердженому прокурором, твердження прокурора про вчинення конкретною особою кримінально-караного діяння, передбаченого нормою кримінального закону, яке породжує обов'язок органів, що здійснюють правосуддя, розглянути питання про винність і покарання вказаної особи.

На думку автора, моментом виникнення державного обвинувачення є затвердження прокурором обвинувального висновку. У зв'язку з цим вносяться пропозиції про доповнення низки статей проекту КПК положенням про те, що після складання обвинувального висновку прокурор повинен порушити проти обвинуваченого державне обвинувачення, яке буде предметом судового розгляду.

У другому підрозділі "Прокурор - суб'єкт державного обвинувачення" дослідник цілком погоджується із запропонованою В.С.Зеленецьким класифікацією всіх суб'єктів державного обвинувачення на осіб, які порушують державне обвинувачення й осіб, які підтримують його. До першої категорії належать прокурори всіх рангів, які мають право як порушувати державне обвинувачення, так і підтримувати його в усіх стадіях судового процесу. Другу категорію складають інші прокурорські працівники, які мають право лише підтримувати обвинувачення в суді. Дисертант вважає, що між зазначеними суб'єктами щодо підтримання державного обвинувачення виникають відносини, не врегульовані процесуальним законом, а тому вони мають суто службовий характер. Разом з тим такі відносини потребують ретельної правової регламентації.

Автором відстоюється ідея реального забезпечення принципу змагальності сторін у всіх стадіях кримінального судочинства і робиться висновок про те, що рішення, постановлені судом по кримінальних справах, які були розглянуті без участі державного обвинувача, повинні визнаватися незаконними в силу вимог п. 4 ч. 2 ст. 129 Конституції України.

Водночас для розмежування наглядальної й обвинувальної функції прокурора пропонується заснувати спеціалізовані прокуратури, єдиною функцією яких буде підтримання державного обвинувачення в суді. Такі прокуратури діятимуть за територіальною ознакою і будуть сприяти об'єктивному розгляду справ.

Розділ 2. "Проблеми методичного забезпечення підготовки прокурора до підтримання державного обвинувачення в суді у справах про навмисні вбивства" присвячено поняттю та значенню методики і тактики підготовки прокурора до участі в судовому розгляді кримінальних справ означеної категорії.

У першому підрозділі "Поняття методики підготовки прокурора до підтримання державного обвинувачення у справах про навмисні вбивства" особливу увагу наголошено на те, що підготовка до підтримання державного обвинувачення у конкретній кримінальній справі є творчою пізнавальною діяльністю, яка складається із сукупності дій по: а) вивченню матеріалів кримінальної справи, їхньої систематизації і фіксації; б) аналізу доказів, які є у кримінальній справі, їхній оцінці та перевірці; в) плануванню підтримання державного обвинувачення в суді; г) прогнозуванню ситуацій, які можуть виникнути при розгляді справи в суді. На думку автора, метою підготовки прокурора до підтримання державного обвинувачення є попереднє сприйняття конкретної кримінальної справи шляхом формування запасу знань, одержаних під час його пізнання (вивчення), для встановлення істини у справі.

Значне місце в даному розділі приділяється аналізу досягнень науки у виробленні загальних понять методики і тактики, проблемі формування методичних та тактичних прийомів, вимог, які до них пред'являються, можливості використання досягнень криміналістики та інших наук при опрацюванні методики і тактики підтримання державного обвинувачення в суді по конкретній категорії справ, головним чином, у справах про навмисні вбивства.

В результаті дослідження автор визначає методику підготовки прокурора до підтримання державного обвинувачення в суді як засновану на досягненнях науки і практики систему певних методичних правил, тактичних прийомів і положень, спрямованих на оптимальні шляхи і способи реалізації державним обвинувачем методів пізнання конкретної кримінальної справи шляхом його попереднього сприйняття і формування

запасу знань з метою встановлення істини у справі. Оскільки методики можуть бути реалізовані шляхом конкретних дій, останні є нічим іншим, як їхніми тактичними прийомами. Тактичні прийоми, які забезпечують діяльність державного обвинувача, на думку автора, ґрунтуються на даних праксеології (організаційні), досягненнях науки логіки (логічні) і психології (психологічні).

У другому підрозділі "Методика підготовки прокурора до підтримання державного обвинувачення у справах про навмисні вбивства", представлено систему дій прокурора щодо підготовки до підтримання державного обвинувачення у кримінальних справах про навмисні вбивства, а саме : аналіз вхідної інформації, отриманої при вивченні кримінальної справи; визначення кола і послідовності питань, які підлягають з'ясуванню при розгляді справи в суді; планування судових дій, спрямованих на збирання та перевірку доказів, що підтверджують версію обвинувачення; вироблення тактики підтримання державного обвинувачення у конкретній кримінальній справі.

Дисертант вважає, що найбільш доцільним є вирішення питання про особу, яка у подальшому забезпечує підтримання державного обвинувачення в суді в момент затвердження прокурором обвинувального висновку. Це пояснюється насамперед тим, що прокурор, який затверджує обвинувальний висновок, і прокурор, здійснюючий функцію підтримання державного обвинувачення в суді, під час вивчення кримінальної справи з обвинувальним висновком повинні перевірити однакові питання, перелік яких передбачено ст.228 КПК України.

Підготовка прокурора до судового розгляду справи передбачає планування цієї діяльності, тобто здійснення розумового процесу, спрямованого на вивчення кримінальної справи та побудову програми своїх дій у судовому засіданні, а також вироблення способів її здійснення. Автор пропонує таку структуру указаної діяльності державного обвинувача : 1) вивчення та систематизація відомостей, що містяться в матеріалах справи; 2) ознайомлення із законодавством, судовою практикою у справах, аналогічних тій, яка повинна розглядатися; 3) розробка плану участі прокурора у розпорядчому засіданні; 4) розробка плану участі прокурора у підготовчій частині судового засідання і формулювання пропозицій, клопотань, висновків з питань, що будуть розглядатися; 5) розробка плану

участі прокурора у судовому слідстві; б) попередня підготовка до участі у судових дебатах.

Розглядаючи пропоновані прийоми вивчення кримінальної справи (В.І.Басков, О.Б. Зозулинський, В.П. Корж та ін.), дисертант робить висновок, що матеріали справи обов'язково мають бути опрацьовані у повному обсязі, щоб прокурор: а) проаналізував вихідну інформацію, одержану при цьому; б) визначив коло та послідовність питань, які потребують з'ясування при розгляді справи в суді; в) спланував судові дії, спрямовані на зібрання та перевірку доказів, що підтверджують версію обвинувачення; г) виробив тактику підтримання державного обвинувачення у даній справі.

Автор доводить, що вивчення кримінальної справи про навмисні вбивства припускає, з одного боку, знання державним обвинувачем методики розслідування таких злочинів, а з іншого - особливостей підтримання державного обвинувачення по цій категорії кримінальних справ. Ретельного дослідження, вважає він потребують результати огляду місця події (протокол, додатки до нього), у зв'язку з чим наводить особливості вивчення відповідних документів не тільки у справах про навмисні вбивства на побутовому ґрунті, але й у справах про вбивства "на замовлення", із застосуванням вогнепальної зброї, вибухових пристроїв тощо. Дисертант розглядає найбільш типові порушення закону при складанні таких процесуальних документів.

У роботі аналізується практика призначення судових експертиз у справах про навмисні вбивства, викладено методику вивчення експертних досліджень та характерні помилки, яких допускаються під час їх призначення та проведення.

Глибокому аналізу підлягають і інші матеріали справи: протоколи допитів, оглядів речових доказів, документи, у тому числі й ті, що встановлюють особу обвинуваченого, для того щоб усі епізоди обвинувачення і докази, які належать до них, були згруповані. Автор пропонує способи фіксації зазначеної інформації стосовно окремих обвинувачених та прийоми її аналізу, а також методику прогнозування ситуацій, що можуть виникнути під час судового розгляду кримінальної справи. У роботі порушується питання про поширення на дії державного обвинувача так званого тактичного ризику, який незрідка виникає у ході судового розгляду кримінальної справи внаслідок непередбачуваності

поведінки підсудного, захисника, свідків та ін. Прокурор, вважає автор, повинен заздалегідь прогнозувати цей ризик, включаючи відповідно і способи його попередження й усунення.

У дисертації звернено увагу на те, що вивчення деяких матеріалів справ про навмисні вбивства потребує спеціальних знань у сфері криміналістики, судової медицини та інших наук, якими прокурор - державний обвинувач у повній мірі може не володіти. Тому у законодавчому порядку, на думку автора, слід вирішити питання про можливе залучення до вивчення матеріалів кримінальної справи відповідних фахівців шляхом винесення прокурором постанови.

У третьому підрозділі "Методика участі прокурора у розпорядчому засіданні суду у справах про навмисні вбивства" дисертант наголошує на те, що оскільки ця стадія є перевіркою стосовно попереднього розслідування і не вирішує питання щодо винності обвинуваченого, прокурор не є державним обвинувачем. Беручи участь у розпорядчому засіданні суду, прокурор як сторона обвинувачення сприяє суду у встановленні достатності підстав для розгляду справи по суті у судовому засіданні.

Як вважає автор, стадію віддання до суду можна з певними застереженнями назвати "попереднім слуханням справи", коли прокурор, висловлюючи думку за доповіддю судді, зобов'язаний представити суду обґрунтований висновок з усіх питань, зазначених у ст. 242 КПК, уникаючи при цьому "обвинувального ухилу". Прагнення будь-що допустити в стадію судового розгляду кримінальну справу, в якій наявна істотна неповнота або невірне застосування закону є неприпустимим. У цьому зв'язку висновок прокурора в розпорядчому засіданні має містити весь комплекс питань, які вирішуються судом при відданні обвинуваченого до суду.

У цій стадії, на думку здобувача, прокурор повинен з'ясувати такі питання: чи одержані докази з належного, передбаченого законом джерела; чи відповідає спосіб одержання і закріплення доказів закону; чи містять джерела доказів конкретні факти; чи нема суперечностей між окремими джерелами доказів, які виключають можливість віддання до суду; наскільки висновки слідчого всебічно і повно обґрунтовані зібраними доказами; чи допустимі вони і чи достатньо їх для доказування обставин, вказаних у ст. 64, 433 КПК України.

Актуальним, як вважає автор є питання про можливість витребування із суду справи для проведення по ній додаткового розслідування у зв'язку з виявленими прокурором порушеннями закону. Прокурор може виконати відповідні дії до розгляду судом питань, зазначених у ст.242 КПК. В інших випадках вирішення питання про витребування справи із розпорядчого засідання суду для поновлення розслідування у справі є спробою прокурора прикрити брак у роботі.

У розділі 3 "Проблеми методичного забезпечення підтримання державного обвинувачення у справах про навмисні вбивства" висвітлюються методика і тактика підтримання державного обвинувачення у підготовчій частині судового засідання, в судовому слідстві і дебатах сторін у справах про навмисні вбивства.

У першому підрозділі "Методика підтримання державного обвинувачення у підготовчій частині судового засідання у справах про навмисні вбивства" дослідник формулює завдання, які стоять перед державним обвинувачем у цій частині судового розгляду, а саме: - забезпечити послідовне проведення всіх процесуальних дій, спрямованих на з'ясування питання, і визначити, чи є необхідні умови для всебічного, повного й об'єктивного розгляду справи по суті. Прокурор надає допомогу суду в цьому як за матеріалами справи, так і шляхом вжиття додаткових заходів до підготовки належного судового розгляду даної справи.

Практика свідчить про те, що пасивні дії прокурора на цьому етапі судового розгляду справ ведуть до їхнього необґрунтованого відкладення, суттєвих порушень вимог ст. 22 КПК, що тягне безумовне скасування вироку. Виходячи з цього, дисертант опрацював методичні і тактичні основи діяльності державного обвинувача у підготовчій частині судового засідання. Особлива увага звертається на прояв позиції прокурора щодо питань, які виникають у цій частині судового засідання. Автор пропонує конкретні методичні і тактичні рекомендації, що визначають позицію державного обвинувача стосовно явки учасників судового розгляду та осіб, які викликалися, участі перекладача, спеціалістів, про необхідності змінення заходу запобіжного впливу та ін.

У другому підрозділі "Методика підтримання державного обвинувачення у судовому слідстві у справах про навмисні вбивства" здобувач відзначає, що судове слідство є важливою частиною судового розгляду кримінальної справи, оскільки тут перевіряється обґрунтованість

обвинувачення, пред'явленого підсудному, і ретельно досліджуються всі докази, наявні у справі. Разом з тим вважає він, слідство є новим, самостійним дослідженням доказів, у тому числі і поданих за клопотанням учасників судового розгляду.

Дисертант доходить висновку, що обґрунтованість вибору прокурором методики участі в судовому розгляді у справах про навмисні вбивства визначається: а) обставинами, що підлягають доказуванню у зазначеній категорії справ; б) особливостями побудови і перевірки типових для даної категорії справ судових версій; в) особливостями проведення судових дій у таких справах. Практичні ж прийоми, що обираються державним обвинувачем на даній стадії процесу, залежать від багатьох обставин, серед яких : порядок дослідження доказів (у тому числі у багатоепізодних справах, з декількома підсудними); характер проведення судових дій, спрямованих на отримання і перевірку доказів у судовому засіданні.

Щодо обрання прокурором тактики судового слідства, то вона залежить не тільки від визнання чи заперечення підсудним своєї вини, а також від таких обставин, як характер злочину, докази, зібрані по справі, особа підсудного, складність та обсяг кримінальної справи. Слід враховувати і характер дій, що впливають на вибір найбільш ефективної для даної справи тактики даного слідства. Автор вважає, що: 1) розпочинати дослідження обставин справи слід з фактів, які є для відповідного складу злочину найбільш суттєвими і повно обґрунтованими доказами, зібраними при розслідуванні; 2) досліджувати факти доцільно в хронологічній (або іншій) послідовності, що дозволяє найповніше і всебічно дослідити обставини справи і систематизувати їх; 3) слід додержуватися планомірної послідовності у провадженні не тільки різноманітних але й однакових процесуальних дій.

У роботі викладаються програма діяльності державного обвинувача під час дослідження доказів у справі, методика і тактика проведення окремих судових дій, вносяться пропозиції щодо застосування психологічних прийомів, які сприяють активізації пам'яті відображеного, спрямовані на встановлення мотивації показань, допомагають викрити підсудного, сприяють встановленню психологічного контакту з ним, усувають конфліктні ситуації

Особливу увагу дослідник приділяє вивченню питань про

можливість виявлення й усунення порушень закону в ході судового розгляду в справах про навмисні вбивства і ролі в цьому державного обвинувача.

На основі вивчення літератури і матеріалів практики автором пропонуються методичні і тактичні прийоми діяльності прокурора на різних етапах судового слідства, аналізуються типові помилки і недоліки прокурорської практики.

У третьому підрозділі "Методика підтримання державного обвинувачення в судових дебатах у справах про навмисні вбивства" наголошується, що участь державного обвинувача у цій частині судового розгляду справи є підсумком усієї його діяльності у стадії судового розгляду.

Акцентується увага на важливості підтримання державного обвинувачення в судових дебатах, що сприяє формуванню внутрішнього переконання суддів, винесенню законного й обґрунтованого вироку. Визначаються чинники, які впливають на структуру, зміст і обсяг обвинувальної промови. До них автор відносить: вид скоєного злочину і число осіб, притягнених до кримінальної відповідальності; обсяг пред'явленого обвинувачення; характер наявних доказів та їх джерел, особу підсудного, позицію й активність захисту в справі.

На думку автора, з урахуванням кола питань, які містяться у ст.323, 324, 328, 330 КПК України (а також ст. 64, 23, 433), найбільш вдалою є така структура промови державного обвинувача: 1) фактичні обставини справи та їхня суспільно-моральна оцінка; 2) аналіз та оцінка доказів; 3) юридична оцінка встановлених фактичних обставин - кваліфікація злочину; 4) характеристика особи підсудного; 5) питання, пов'язані із застосуванням кримінального покарання чи звільнення від нього; 6) питання, пов'язані з вирішенням цивільного позову; 7) інші питання, які підлягають вирішенню; 8) аналіз причин та умов, які сприяли здійсненню злочину, пропозиції щодо заходів по їхньому усуненню. Зазначені компоненти складають предмет промови державного обвинувача і є обов'язковими, однак їх послідовність, зміст та обсяг можуть бути різноманітними з урахуванням тактичного вирішення ним конкретної справи.

Дисертантом досліджено і проаналізовано теоретичні розробки процесуальної відмови прокурора від обвинувачення (І.Д.Перлова, В.М.Савицького, В. С. Зеленецького, В. В. Гаврилова, Т.О. Кухлевської,

І.В.Вернидубова, В. Ф. Крюкова та ін.) В результаті чого він дійшов висновку, що структура і зміст промови при відмові від обвинувачення багато в чому залежать від підстав відмови, однак в усіх випадках прокурор повинен критично оцінити докази, представлені для підтвердження обвинувачення, і ті, що були встановлені в ході судового розгляду і свідчать про його необґрунтованість.

У Висновках: у концентрованому вигляді викладаються основні результати дослідження і пропозиції щодо вдосконалення чинного кримінально-процесуального законодавства, метою яких є реальне забезпечення принципу змагальності в кримінальному судочинстві. Зокрема рекомендується:

- сформулювати повноваження прокурора - державного обвинувача, завдання державного обвинувачення, зазначити його суб'єктів, визначити правові підстави відносин між суб'єктами державного обвинувачення;
- закріпити положення про те, що кожна кримінальна справа, по якій здійснювалося досудове слідство, підлягає розгляду в суді з обов'язковою участю державного обвинувача. Відсутність останнього у судовому засіданні є обставиною, яка перешкоджає розгляду справи;
- передбачити можливу участь у розпорядчому засіданні суду захисника, потерпілого, а за розсудом суду або клопотанням сторін - обвинуваченого або його законного представника;
- змінити існуючий порядок розгляду справи у розпорядчому засіданні суду, передбачивши початком розгляду справ доповідь прокурора, щоб надати останньому можливості до початку обговорення питань, зазначених у ст.242 КПК України, витребувати справу з розпорядчого засідання суду;
- для викорінення "обвинувального ухилу" в діяльності державних обвинувачів створити спеціалізовані прокуратури по підтриманню державного обвинувачення, які будуть діяти за територіальним принципом.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ МІСТЯТЬСЯ В ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ АВТОРА:

1. Крючко Ю.І. Деякі питання забезпечення принципу змагальності у кримінальному судочинстві // Нова Конституція України і проблеми вдосконалення законодавства: Темат. зб. наук. праць. - Харків: Нац.юрід.акад. України, 1997. -С.148-152.

2. Кривобок В.В., Крючко Ю.І. Деякі питання виявлення та усунення прокурором слідчих помилок у судовому розгляді кримінальних справ про навмисні вбивства // Право України. - 1997. - №12. -С.50-53.

3.Крючко Ю.И. Некоторые вопросы участия прокурора в рассмотрении дел об умышленных убийствах // Актуал. пробл. государства и права: Сб. науч. тр. -Вып.3. - Одесса: Одес.гос.ун-т. - 1996. -С.57-63.

4. Крючко Ю.И. Проблемы выявления и устранения прокурором следственных ошибок в судебном разбирательстве уголовных дел об умышленных убийствах // Актуал. пробл. держави і права: Зб. наук. праць Одес. держ.юрід. академії. -Вип.4. - Одеса, 1997. -С.208-216.

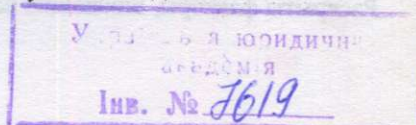
5. Марочкин И.Е., Крючко Ю.И. О понятии методики и тактики подготовки прокурора к участию в судебном рассмотрении уголовных дел // Пробл. організації прокуратури й оптимізації її діяльності в сучасних умовах: Зб. наук. праць. - Харків: Ін-т підвищ. кваліф. Ген. прокуратури України, 1998. - С.100-105.

6. Крючко Ю.І. Проблеми участі прокурора в судовому розгляді кримінальних справ // Актуал. вопр. совершенствования законодательства и правоприменительной деятельности: Краткие тезисы докл. и науч. сообщ. Межрегион. науч. конф. молодых ученых и соискателей. -Харьков: Нац. юрид. акад. України, 1996. -С.68-70.

Крючко Ю.І. Проблеми підтримання державного обвинувачення у справах про навмисні вбивства. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.10 - судоустрій; прокуратура та адвокатура. Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, Харків, 1998р.

Захищаються наукові положення з питань конституційної функції державного обвинувачення, досліджуються суть і зміст діяльності

державного обвинувача у справах про навмисні вбивства, її методичне і тактичне забезпечення.

У дисертації розроблено такі поняття, як методика і тактика підтримання державного обвинувачення в суді. Сформульовано пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства, яке регламентує діяльність державного обвинувача, з метою дійсної реалізації принципу змагальності сторін у кримінальному судочинстві.

Ключові слова: державний обвинувач, підтримання державного обвинувачення, навмисне вбивство, методика і тактика підтримання державного обвинувачення, принцип змагальності сторін.

Крючко Ю.И. Проблемы поддержания государственного обвинения по делам об умышленных убийствах. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.10 - судостроительство; прокуратура и адвокатура. Национальная юридическая академия Украины имени Ярослава Мудрого, Харьков, 1998 г.

Защищаются научные положения по вопросам конституционной функции государственного обвинения. В частности, рассматриваются природа обвинения, содержание этого феномена, его признаки.

На основе исследования дискуссионных проблем теории уголовного процесса формулируется понятие "государственное обвинение" и определяется момент его возникновения. Рассматриваются субъекты государственного обвинения и предлагается урегулировать уголовно-процессуальными отношениями, возникающими между ними.

Формулируются задачи, стоящие перед государственным обвинителем на различных этапах судебного разбирательства уголовных дел об умышленных убийствах.

Разработано понятие методики и тактики поддержания прокурором государственного обвинения в суде по делам об умышленных убийствах. Излагаются методики подготовки прокурора к поддержанию государственного обвинения в суде, участия прокурора в распорядительном заседании суда, поддержания государственного обвинения в судебном следствии и в судебных прениях по делам об умышленных убийствах. Раскрыты факторы, влияющие на избрание соответствующей тактики

поддержания государственного обвинения в суде. Исследованы теоретические разработки отказа прокурора от обвинения и сделан вывод, что структура и содержание речи при отказе от обвинения во многом зависят от оснований отказа, однако во всех случаях прокурор должен критически оценить доказательства, представленные в подтверждение обвинения, и те которые были установлены в ходе судебного разбирательства и которые свидетельствуют о необоснованности утверждения о виновности подсудимого.

Ключевые слова: государственный обвинитель, поддержание государственного обвинения, умышленное убийство, методика и тактика поддержания государственного обвинения, принцип состязательности сторон.

Yu.Kruchko . Problems of Support of State Prosecution in Cases on Intended Murder. - Manuscript.

The thesis for a candidate's of law; degree on speciality 12.00.10 - Judicial System; the Bar; Office of Public Prosecutor. National law academy of the Ukraine named after Yaroslav the Mudry.Kharkiv,1998.

The author defends scientific concepts of the questions of constitutional function of the State prosecution: he researches the essence and contents of the activity of State prosecution in intended murder cases, its methodical and tactical provision.

In his dissertation, the author develops such concepts as "tactics" and "methodics" of support of the State prosecution in court. He forms some suggestions concerning improvement of acting legislation which regulates the activity of State prosecution for real realisation of a principal of contraversy of parties in criminal legal procedure.

The key words: State prosecution, intended murder, methods and tactics of support of State prosecution, principle of contraversy of the parties.

Відповідальний за випуск: доц. Толочко О.М.

Підписано до друку 19. 03. 99. Формат 60×90.16
Папір офсетний. Віддруковано на ризографі.
Умовн. друк. арк. 0,6, обл.-вид. арк. 1.0.
Тираж 100 прим. Зам. № 494

Друкарня
Національної юридичної академії України
імені Ярослава Мудрого
310024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77